

OLOF BERGSTRÖM

OLOF BERGSTRÖM

Minnesskrift

Olof Bergström
* 1821 † 1883

OLOF BERGSTRÖM

Vid Wermländska Bergsmannaföreningens sammanträde torsdagen den 12:te april 1883 öppnade ordföranden, Bergmästaren Anton Sjögren, sammankomsten med följande ord:

Sedan vårt sista sammanträde har åter ett tomrum uppstått i kretsen af W. B. F:s ledamöter. Ett tomrum, som ej torde blifva så lätt att fylla!

Nyss verkade bland oss med oförminskadt nit och intresse Olof Bergström, och såsom mången hoppades och trodde, med full mannakraft, men idag saknas han i vår krets.

Ehuru hans håg och intresse var riktadt åt all slags utveckling och åt alla mensklighetens framsteg och isynnerhet åt jernhandteringens förbättring har dock hans egentliga lifsgerning visat sig verksam på grufbrytningens område, och ej få äro de förbättringar och framsteg, som genom hans idéer eller genom hans initiativ kommit denna handtering till godo, så väl inom Wermland, som inom öfriga landets bergslager.

Hans ungdom sammanföll med den tid inom den Wermländska grufhandteringen, då man trodde att grufvorna voro utbrutna och då nära nog hälften af det erhållna malmbeloppet togs ur de gamla varphoparne, samt då ofullkomligheten i de mekaniska anordningarne försvårade eller rent af omöjliggjorde brytningen ur vissa grufvor och

således i det hela fördyrade brytningen, hvartill kom att arbetet drefs med en sammanrafsad hop, vanligen mindre pålitligt folk, utan kunskap om eller skicklighet i sitt yrke. För en framåtsträfvande och med energi begåfvad ande, såsom hans, blef detta en väckelse att söka, i hvad honom angick, avhjelpa de största hindren, och genom sin ihärdighet och aldrig tröttnande omtanke lyckades han göra det, till en början i ringa saker, men efter hand som han uppmärksammades af sina förmän, och kom till högre platser, äfven i ganska många för grufdriften viktiga fall.

Han fick således vara med om införandet af lämpligare och bättre betingsafflöningar än den af gammalt brukliga lassbrytningen, om införandet af stålredskap, tändrör och de nya af nitroglycerin beredda sprängämnen.

Framförandet af borrhmaskonstruktionerna till den punkt som desamma nu nått har man honom till en viss grad att tacka för, enär han, sedan han försökt en 1863 från utlandet inkommen borrhmaskin och funnit, att den tarfvade förbättringar, genom sitt intresse för saken, uppstälde 2:ne nya konstruktioner, af hvilka den första var mindre användbar, men den andra med några nödiga förbättringar lemnade borrhmaskonstruktionen på den punkt, att den för den tid då den försöktes, var den bästa utaf de då använde och redan då lemnade resultater, hvilka endast föga blifvit öfverträffade af dem, som senare förbättringar lemnat.

En hos Bergström i hans bästa år stark sida var hans fyndighet och djerfhet vid byggnader i grufvorna. I detta hänseende hade han goda idéer och förstod att med tillhjelp af trä- och jernkonstruktioner förbygga sådana farliga punkter, som i anseende till grufverummets storlek och vidd, förr skulle ansetts omöjliga att uppehålla. Han förstod ock att i detalj följa utförandet och leda det så, att det aflopp utan fara för hans arbetare.

Derunder fick han erfara och se mycket, som ej alla skulle vågat eller uthärdat, men hans beslutsamhet och energi bidrog dertill ej

ringa, likasom det välde öfver arbetspersonalen, som han, genom sitt på samma gång vänliga och menniskoölskande som bestämda sätt, förstod att skaffa sig. Ur hans skola i grufbyggnadsväg hafva ock många förmän åt skilda håll af landet blifvit spridda, der de, hedrande för den ort derifrån de utgått, utfört byggnader under jord, såsom inga före dem kunnat eller vågat. Ty förhållandet är nu så, att när idéerna en gång äro framkastade uppfattas de af många och gillas samt tagas till godo, fastän man sedan ej alltid tänker på hvarifrån de härleda sig. De äro då, så att säga, en mensklighetens gemensamma egendom.

Utom för en bättre bormaskinkonstruktion står grufhandteringen hos O. Bergström i skuld för följande: de limmade papperspatronerna för nitroglycerin, bättre laddning på de nya sprängämnen, de täta slangångarne med konen, hvaröfver tunnorna gå, sockslangarne af väf och jerltråd, första genomförandet af stålredskapers användning, införandet af bättre pivåer för linledningars brytning, bättre och billigare linskifvor för längre linledning samt en del andra smärre förbättringar, som här torde vara onödigt att uppräknas.

Ständigt intresserad af sitt yrke sökte han alltid att genom muntliga samtal med andra eller genom egna studier inhemta, hvad han ej kände, men trodde sig behöfva, och han var genast färdig att tillämpa sitt vetande på sin praktiska verksamhet.

Härigenom fick han ganska snart kunskaper nog för att med fördel kunna anordna brytningen och efterforska malmens förhållanden och lägen å fält, som i öfrigt voro honom obekanta. Om hans idériakedom så väl i detta hänseende, som på andra områden, ibland var större, än den med klok ekonomisk beräkning bort vara, så hade han dock i de aldra flesta fall lyckan att se sina idéer på dessa områden krönta med framgång.

Att en man sådan som O. Bergström, sjelf utgången ur arbetarens led och utan vanlig skolunderbyggnad, kommit så långt och utöfvat så mycket inflytande på sin handterings utveckling, kan icke blott tillräknas det förtroende hos sina förmän, han från första början af sin

hana fick, och den liberalitet, hvarmed det bolag, han vid denna tid tjenade, tillät att hans nya idéer blefvo en verklighet, ej blott detta utan hufvudsakligen den lyckliga förening af idérikedom, energi, djerfhet och anspråkslöshet, som i honom på ett lyckligt sätt voro förenade.

Att han icke heller saknade intresse för andra bergshandteringens grenar än grufvbrytningens derom vittnar ofta hans muntliga meddelanden till dem, som stodo honom nära, och äfven de små meddelanden som i denna förenings annaler finnas intagna i åtskilliga ämnen, men mest de anläggningar för jernmaufakturtillverkning, som äro hans skapelser och på sista tiden togo hans uppmärksamhet i anspråk, och hvilka visa, att med användande af ihärdighet, flit och ett gott omdöme kan en man med från början tomma händer dock uträtta mycket till heder för sig sjelf och till nytta för sina medmenniskor.

Till framhäfvande af den Wermländska jernindustrien har han således med sina små resurser ej verkat ringa.

Den som med honom genomvandrat de underjordiska grufverummen, afhandlat bästa sättet för malmernas uppsökande och tillgodogörande, öfverlagt i brydsamma och svåra fall om grufvebyggnadens uppehållande samt upplefvat både glada och sorgliga skiften under en längre tid, samt derunder lärt känna hans kunskapsörstande ande, välvilliga sinne, ej minst mot den arbetande klassen, från hvilken han var utgången och hans jemnmod under både glada och sorgliga skiften, han kan ej annat än gifva honom det vitsord:

HAN VAR EN MAN SOM FÅ, EN HEDER FÖR SITT STAND!

Hans verk och idéer skola länge öfverlevva honom och minnet af hans fridsälla sinne kommer alltid att fortlevva hos hans vänner!

Om Olof Bergström

skriver hans son Albert

(* 1847, † 1928)

Olof Bergström föddes i Trollkänsdalen i Kroppa den 11 April 1821, och döptes i prestgården af Pastor Alsterblad. 1823 flyttade föräldrarna till Hornkullen vid Herrhult ovanför nuvarande Herrhults station, och tillhörigt Gamekroppa Bolag. Här bodde föräldrarna Lars Bergström och Anna Jonsdotter från Nyhyttan i Fernebo socken, hvilka blefvo gifta 1814.

Olle berättade att hans svärfar, som var bergsman i Nyhyttan, beordrades till så mycken stenkörning till den då under byggnad varande kyrkan i Filipstad, att han blef ruinerad, och måste afträda sin egendom.

På grund af arbetsförhållandena då var det uppenbart, att det skulle vara knappt i hemmet såväl för föräldrar som barn. Olle var flitig med att meta, fånga kräftor, och plocka bär. Produkterna här af omsattes i Kroppa mot stundom mat, och stundom en slant. Huru riklig emellertid både fångt och ersättning blef, kan man göra sig en föreställning om, då han en dag, efter en tur i sådant ärende till Kroppa, på väg till hemmet kände sig så uttröttad och uthungrad, att han ej tyckte sig orka gå längre. Han föll då på knä vid en stor sten, och bad till Gud, att det en dag skulle bli så, att han kunde få äta sig mätt, och gaf löfte, att om han komme i så lyckliga omständigheter, att han dagligen skulle få möjligheter härtill, aldrig en hungrig skulle behöfva

gå ut genom hans dörr. Han glömde ej heller detta löfte, utan höll det hela sitt lif, och talte ofta sista tiden af sin lefnad om huru glad han var, att Gud hört hans bön.

Vid 9 års ålder miste han sin mor, och han skiljdes då från hemmet och måste vandra ensam ut i verlden. Under sin vandring kom han till Kärvingebornshyttan, ej långt från Nora, och blef der så vänligt mottagen, att han stannade för vintern. Han visade sig nog redan då hjälpsam, ordentlig och arbetsam efter sin förmåga. På lediga stunder roade han sig med att i en bäck bygga vattenverk och konstledning. En främling, Postmästare Brogren på Warnäs kom händelsevis att se hans lilla byggnadsverk, och detta väckte dennes intresse, så att han skänkte honom hel kostym af vadmal, jemte skjorta, strumpor och skor. Man kan nog tänka sig den fattige moderlöse barnungens tillstånd, när en främlings deltagande väcktes i så hög grad, att en dylik uppoffring gjordes.

På våren begaf han sig åter åt hemtrakterna, och tog tjenst vid Dal-karlstorpet i Kroppa som dräng. Hans göromål blef att köra en gammal utsliten häst, med vilken tackjern skulle fraktas från Gammal- till Nykroppa. Han skulle göra två vändningar om dagen, måste därför ge sig ut tidigt och kom ofta ej hem förr än vid midnatt.

Huru det skulle bli med skolgången under ofvannämnda förhållanden är ju alldeles gifvet. När han skulle »läsa för prästen» flyttade han hem till fadern, som 1833 bosatt sig vid Persberg och arbetade som grufdräng. Han var då fullständig analfabet, men det fanns i närheten en gammal välvillig soldat som hjälpte honom, så att han under »lästiden» ej blott lärde sig läsa rent, utan också följa med undervisningen, så att han »fick gå fram».

Fadern gifte om sig 1834 med Brita Wennerström, och flyttade från Persberg 1836, men Olle blef kvar och sökte arbete vid grufvorna. Den första sysselsättning han fick var som smeddräng åt en borrhässare, hvilken hade sin smedja nere i Storgrufvan, så att arbetarna ej skulle behöfva bära sina borrhäss den långa vägen upp och ner. Sanno-

Brita Catharina Bergström

* 1819 † 1901

Finsbyttans gamla herrgård

likt öfvergick han dock snart nog till det egentliga grufarbetet, och att han i hvarje arbete skötte sig på bästa sätt bevisas af det oupphörigen stegrade förtroende som kom honom till del.

Grufvorna egdes, åtminstone första tiden, af tackjernstillverkare i omgifningen, hvilka skulle i mån af den kvantitet malm hvar och en hade rätt att bryta hålla »drängar» vid grufvan. Dessa voro nog derföre i allmänhet hoprafsadt folk, hvilka antogo arbetet, ehuru detta icke blott ansågs, utan verkligen också var farligt. Lifvet var derefter och spriten användes nog flitigt. Säkert fick ynglingen redan från första början djupa intryck från följderna här af, ty han hade ej haft sprit inom sina läppar förr än han var fyllda 40 år. Folket och grufdriften vid Persberg sköttes af en Disponent, hvilken naturligtvis måste ha förmän på viktigare platser, och allt tyder på att Far redan tidigt sågs som ett lämpligt ämne härtill.

Att hålla vattnet ur grufvorna var en viktig sak, ty derför utan kunde man icke följa med med sprängningen af botten, som var af vikt för att få det öfriga grufarbetet effektivt. Det fordrades derföre stor om- tänksamhet och påpasslighet för att hålla de många öfver hvarann stående pumparna vid makt. Och det var ej nog med detta. Äfven de långa öfverjords-kraftledningarna och motorerna, alltid vattenhjul af trä i enkla brädiskjul, fick icke ens om vintern af is och snö bringas i olag, och sättas ur funktion. Min far fick redan tidigt förtroende att taga detta på sitt ansvar, och hvad som är säkert är, att han oförtrutet och med gott resultat sökte motsvara det erhållna förtroendet. Såg han, att det var något i anordningar och konstruktioner, som kunde förbättras, sökte han alltid åstadkomma sådana.

Så t. ex. var det mycket arbetsamt, och kostade en hel del penningar, att vintertiden hålla ett vattenhjul, som användes för uppfordring af berget ur Krangrufvan, så fritt från is, att det kunde tjenstgöra normalt. Då kom han att tänka på att vattnet, som pumpades upp ur grufvan, var varmt, och han gjorde en lång ränna, som ledde detta vatten tillsammans med hjulets drifvatten nära dettas infall i hjulet, och se-

dan minnes jag ej, att någon is hindrade denna motor från att tjensgöra. Förut fick man bl. a. elda i hjulhuset, och detta ville ej ens hjälpa i sträng vinter. Äfven kraftledningarna (stånggångarna) förbättrades, gjordes billigare och på samma gång hållbarare. Till pumpar hade förut endast användts trä, men han insatte, der kolfsetet var, jernrör, som gjorde tätningen af kolfvarna biständigare och minskade friktionerna.

Så småningom fick han underkonstsvaktare, och det uppdrogs åt honom att handhafva allt som hörde till byggnader och anordningar för bekvämlighet vid alla arbeten. Han blef grufbyggmästare. Till detta uppdrag hörde, att göra grufvorna säkra för ras från väggar och tak, och härvid gjorde han förbättringar, som tillvunno sig erkännande från fackmän, genom den minskade virkesåtgången och större säkerheten. Från gruföppningarna byggdes jernvägsspår till lastplatserna vid sjön Yngen, och der det var möjligt inrättades så vid dessa, att den lastade vagnen uppdrog en i en lina öfver grufvan hängande sten, som var så tung, att den återuppdrog den nere vid sjön aflastade vagnen. Hastigheten reglerades i båda riktningarna med en svag bromsning.

Nedersta pumpröret, som skulle hålla grufbotten fri från vatten, var som de andra delarna af trä, men då denna måste, för att ej skjutas sönder vid skottlossningen, borttagas, och då den ej kunde vara kort, emedan den måste räcka till djupaste stället, som var än här än där på botten, var ombytet af denna rördel, den s. k. sockan, ett rätt tungt och besvärligt arbete. Far funderade då ut att göra denna del av segelduk, in- och utvändigt skyddad av täta förzinkade jerntrådsspiraler. Dessa blefvo lätta och böjliga, så att arbetet med ombyte i hög grad underlättades. Naturligtvis gjorde han också maskiner för att billigt och lätt kunna tillverka dem.

Obeqväma handredskap var för honom en styggelse. När han började i grufvorna, fanns ej annat för lösbrytande av splittradt berg i botten och på väggar än en tums rundjernsstänger, som stålades och

vässades i ena ändan. Dessa voro naturligtvis tunga och svåra att arbeta med. Han gjorde därför en trämodell till grufbrytarspett, i sin helhet af stål, en modell, hvarefter antecknaren af dessa minnen som smidesbokhållare vid Munkfors, anordnade utsmide under knipphammare af de första hundratalen. Samma modell, utan minsta förändring, användes ännu i dag allestädes, der bergbrytning eller jordschaktning förekommer och finnes i alla jernbodar. När han kom till Finnslyttan och fick hand om jordbruk, förargade honom pinnåtgången i träräfsorna, och han konstruerade de första räfsorna af stål, ordnade tillverkning der för dessa och tillverkade några tusental dussin.

För några år, 1852—1855, blef han hjälpare åt den redbare och välvillige Disponenten Dahlgren vid Nordmarks grufvor. Der verkade förut Magister Ångström, sedermera professor vid Tekn. Högskolan. I honom fick Far en kunskapsrik och välvillig lärare i åtskilliga styc-ken. Han fick lära sig förstå bl. a. ritningar och vattenhjulskonstruktioner, jemte grunddragen i grufvornas geologi, och de vandrade mycket tillsammans, studerade malmernas förekomst och billigaste brytning jemte villkoren därför, så att grufvorna skulle bli säkra och ej ramlas hop. En gång voro de tillsammans i en grufva, när arbetet var slut, och vandrade på ett s. k. band, d. v. s. en grof stötta af kvarlemnadt berg mellan tvenne väggar för att stödja dessa. Rätt som det var, lossnade den bergskuta, på hvilken Ångström stod, från bandet och störtade ned i grufvan, hvars botten dock icke låg mer än en »sättning», d. v. s. omkring 30 fot lägre. De medförda taljljusen slocknade naturligtvis i de rörelser, som följde förskräckelsen, och då ingenting hördes, antog min far, att Magistern blifvit krossad i fallet. Han letade sig ner på en mot bandet från botten upprest stege, som ej blifvit skadad, och när han kom ner och tändt ljus — stod Magistern der oskadad på sina egna ben. Han hade med beundransvärd sinnesnärvaro tagit sats på den nedramlande bergskutan och med akrobatisk skicklighet så, att han kom ner sist och överst på berghögen — stående på benen!

Under sin vistelse vid Nordmarken (der brytningen under hans tre-åriga ledning stigit från förut högst 3 000 Tunnor per år till 20 000 Tunnor) gick Far hem varje lördagskväll och var åter arbetsdags på måndagen. Han måste nämligen hem, emedan han för egen räkning bröt tvenne grufvor, Väg- och Sjögrufvan, båda på egen tomt vid Persberg, för att få hjälp till underhållet af den allt talrikare familjen. Han hade ingen annan än Mor, som han kunde lemna delar af ansvaret för dessa brytningar, och det var gifvet, att hon så ofta som det var möjligt, behöfde och påkallade hans hjälp. Han brukade bära med sig en bössa, för den händelse han skulle råka på något vilt under sin en och en halfmilavandring hem genom den så godt som obanade skogen. En kväll fick han se en tjädertupp, som han sköt på, och som visserligen ramlade ned, men som blott var vingskjuten, så att den tog till benen. Far naturligtvis efter och farten i språnget gjorde, att ingen af dem kunde se sig så noga för. Tjädern ramlade utför en bergglant och Far efter, båda något bedöfvade, så att Far blef liggande ovanpå tjädern och på så sätt fick honom. Vid den fortsatta vandringen hemåt fick han i skymningen se en tjäder till i en trädtopp. Hållet var långt, men han sköt äfven på den. När morgonen kom, daggen hade fallit rikligt, och solen började sticka honom i ögonen, fann han sig ligga i riset inuti skogen. När han fick klart för sig, hvar han befann sig, vaknade så småningom minnet af kvällens händelser. Då han ramlade utför glanten, hade han brutit hornet af laddstaken, och då vid laddandet af det andra skottet laddstaken fått tjenstgöra för bestämmandet af krutladdningens storlek, hade denna blifvit så mycket större, som den afbrutna delen af laddstaken hade upptagit af pipans höjd. Resultatet blef, att han vid det andra skottets aflossande fick en stöt, som fällde honom afdånad till marken. När han emellertid såg efter under det träd, hvori tjädern suttit, låg äfven denna på marken, men död.

På grund af den ensliga plats i skogen och på det sätt, som han uppfostrats samt hans lifliga fantasi, som tydligen framgår af att allt

han fick omhänder, skulle ändras, der det fanns några utsikter till förbättringar, skulle man ha anledning tro, att han skulle vara rädd för mörker och spökgestalter. Men redan som ung, och det bevisar sundheten i hans tänkande, hade han föresatt sig att icke låta något mystiskt uppenbara sig för honom eller passera förbi, utan att han skulle grundligt undersöka det, och se, samt handgripligen göra sig reda för, hvad som var fantasi verklighet. Han öfvertygades på så sätt om, att det icke fanns *något* annat om nätterna eller i mörker än om dagarna och i ljus, och mystiken eliminerades helt och hållet bort från hans föreställningsverld. Allt måste ha sin *naturliga* förklaring. Min broder Alfred påminner om följande exempel härpå.

En söndagskväll var Far ute, gjorde som konstvaktare en rekognosceringsrond, och fann då att »konsten hade släppt» i Krangrufvan, d. v. s. att pumparna ej uppfordrade vatten. Det var ej annat än att ge sig hem och få på arbetsuniformen, derpå tillbaka och ner i grufvan. Han kände sin sak och hade felet, som var vid botten, snart botadt. Då han tillfredsställd vände åter uppåt på stegen, fick han höra någon komma klifvande efter. De smala taljljusen, som voro det enda lyse som användes i grufvorna, och som klämdes ner i en rålersklimp som vid gående hölls mellan tummen och pekfingret, lyste blott närmast i det stora mörkret, så att han ingenting kunde se. Han stannade, och den som kom efter honom gjorde likadant. När han så vid rop ej erhöll något svar, vände han åter ned. Det kunde ju vara någon, som under dagen gått ner i Grufvan för att t. ex. söka något der kvarglömdt, som letat tills ljuset var utbrändt, men ej i mörkret fått reda på någon uppgång och blifvit rubbad till sinnes. Grufvan underkastades derföre en systematisk och så grundlig undersökning, att han var säker på att ingen fanns der, som var i behof af hans hjälp. Men hvem var det som han så tydligt hört komma efter sig i stegen? Ja, det kunde ju ej vara annat än något sorts spöke, och det skulle han ha i hampan. Han gick åter till stegen, började ruska på den, hörde då samma ljud som vid uppgåendet, och fann, att det var en ketting som lossnat så,

att dess ända knackade på en stegpinne när stegen sviktade för gång i densamma. Nu kunde han gå hem utan oro för hvad han hade bakom sig och sofva lugnt för natten.

Vandringen genom skogen mellan Persberg och Nordmarken blef honom efter tre år för lång, och han återtog sin verksamhet vid Persberg. Han fick der, i den sedermera blifvande Bergmästaren Ant. Sjögren, en synnerligen kunskapsrik och välvillig lärare på det grufgeologiska och mineralogiska området. Som exempel på, huru denne ansåg sig böra tillgodogöra sina kunskaper, kan anföras, att han utarbetade populära föreläsningar, till hvilka hvarje grufarbetare hade fritt tillträde. Han ville, att arbetarnes intressen icke skulle hålla sig inskränkta till antalet borrhuf, som de gjorde, och ersättningen derför, utan äfven för malms och bergarters uppkomst, på grund deraf sannolikheten för deras befintlighet, huru man på grund deraf borde bryta en grufva, och de rationellaste metoderna för deras tillvaratagande. Hans kurser voro synnerligen omtänksamt utarbetade med hänsyn till åhörarna, och vunno liflig tillslutning. Resultatet för Persberg blef kanske icke enbart förmånligt, emedan så många af eleverna flyttade derifrån, men detta skedde dock endast derigenom, att de erbjödos och erhöillo förmansplatser vid andra grufvor landet rundt och sålunda till hela vår grufhandterings fromma.

En bland de betydelsefullaste förbättringar med afseende på de grufmekaniska anordningarna, som Far åstadkom, var säkert, när han, i stället för ett stort konsthjul av trä, som var nödigt uppföra för att hålla grufvor fria från vatten, vågade sig på att härför föreslå en turbin, den första, som för sådant ändamål blef uppsatt i vårt land. För turbinen, som blef horisontell med stående axel, fordrades blott en murad brunn på några fots djup och åtta fots diameter, vevaxeln af jern anbringades horisontellt öfver turbinaxeln med kuggväxel emellan, och huset blef ett litet leksakshus, jemfördt med de stora hjulhusen. Vattnet tilledes genom tub, och någon isning i vare sig sump

eller hus behöfde aldrig ifrågakomma. Maskinkonstruktionen uteslutande af jern och sålunda fullt solid.

När nitroglycerin först infördes för sprängning, uppkom en hel del olyckor, emedan oljan trängde ner i fina bergsprickor, som funnos i borrhålet, och kvarblef der, sedan skottet brunnit af. Far gjorde då patronhylsan, som passade i borrhålet, fylldes utanför detta och sedan nedstoppades i hålet. Efter deras användning vet jag ej, att någon olycka inträffade, och andra grufvor använde sig af metoden. Sedan glycerinbolaget endast utskickade dynamit, som ej är flytande, blefvo naturligtvis hylsorna öfverflödiga.

För att minska arbetet och kostnaderna för berg- och vattenuppföring i en högt liggande grufva, sprängdes en tunnel från sjöns vattenyta horisontellt in i grufvan. Borrmaskiner hade då börjat användas vid större tunnelarbeten utomlands, och en sådan maskin införskrefs af Persbergs Bolag, för att förbilliga och påskynda utförandet af tunneln der. Denna maskin visade sig dock under arbetet ha åtskilliga olägenheter, som Far ansåg böra kunna afhjelpas, och han konstruerade därför en ny borrmaskin, som jag tror användes, tills tunneln blef färdig. Denna maskin väckte så pass uppmärksamhet, att grufingenjörer från både England, Tyskland och Frankrike kommo till Persberg för att studera densamma i arbete. Maskinen belönades med silfvermedalj på expositionen i Stockholm 1866 och på expositionen i Paris 1867 med mention honorable.

Oaktadt de obestriddliga framgångar han haft, hördes dock aldrig, som jag kan minnas, någon afund mot honom från hans kamrater. Men så torde icke heller vid många tillfällen någon velat intaga hans plats. Jag minnes två, som jag sjelf händelsevis såg vid åtta à tio års ålder på väg från skolan. Ena gången hade det fattat eld i Krangrufvans grufstuga, i hvilken sprängämnen för grufbrytningen förvarades. Ingen tordes dit för att släcka elden af fruktan för explosion, men så snart Far kom, rusade han till eldhärden, lyckades släcka och rädda krutet. En annan gång var det eld i stora lafven vid Storgrufvan. Den-

Han hade nog ej mäktat bära bördan och fullföljt sina planer, om han ej haft sina båda synnerligen dugliga och driftiga söner Karl och Wilhelm till hjälp. Genom deras energi och omtänksamhet, jemte af hvar på sitt område förvärfvade kunskaper, utökades produktionen på den lilla bergsmansgården, så att ej långt efter Fars frånfälle, enligt Wilhelms uppgift, Finshyttan var den största skattdragaren i Fernebo socken, t. o. m. större således än Persbergs aktiebolag med dess vidsträckta egendomar och stora anläggningar. Den stora och förträffliga arbetarstam, som der utbildats och fanns var den närbelägna stadens största och bästa kundkrets.

Olle gifte sig vid 21 års ålder med Brita Catharina Nilson, härstammande från en klockarefamilj i Gunnarskog, af hvilken flere generationer efter hvarann lär ha ledt kyrkosången innan orgel fanns. Hennes mor dog på Finshyttan vid 96 års ålder.

Olles lifsgärning och redbarhet lemnades det erkännandet att han fick sitt sista hvilorum i närheten af det tempel hvars uppförande varit så ödesdigert för hans svärföräldrar, en plats som eljest ej uppläts till begrafning efter den nya kyrkogårdens tillkomst. Han dog 1883 d. 16 Mars vid omkring 62 års ålder, och hvilar nu vid sin outtröttliga och uppoffrande makas sida.

Guds frid öfver dem och deras sista hvilorum.

na lafve var uppförd utanför grufbrädden, men räckte ej ut ens en fjerdedel af afståndet tvärs öfver gruföppningen. Under var lafven uppburen af några sträfvor, inpassade i fästen på grufvans vertikala eljest tämligen släta vägg, 6 à 8 meter under grufkanten. Det brann under botten af lafven, och i en lina, som låg öfver en skifva på laftaket, hängde gruftunnan svajande åter och fram. I den satt Far och skötte en vattenslang för släckning af elden, hvilket endast kunde ske underifrån. Han lyckades och räddade på så sätt gruvan från en ombyggnad, som dels hade hindrat uppfordringen af berg, dels stört hela arbetet för ej obetydlig tid, och dessutom åstadkommit väsentliga kostnader. Ännu i dag, när jag vid 80 år påminner mig läget, gör det ondt i mig, men hans bättre omdöme sade honom väl, att faran icke var så stor, som jag föreställde mig, och han gjorde ingen affär af det, när han kom hem.

Mot sina kamrater, och han räknade alla grufarbetare för sådana, då han börjat i deras led, var han alltid välvillig och hjälpsam. Råkade han någon öfverlastad, liggande på väg eller stig, och det var kanske den tiden icke så ovanligt, tog han hand om honom och förde honom, der det så lämpade sig t. o. m. till eget hem. Vid uppvaknandet möttes denne ej af hårda ord och förebråelser. Det var kamraten och vännen han fann. Far kände deras förhållanden och omständigheter, och detta jemte välviljan lade ord i hans mun, som om de äfven ej blefvo många, dock verkade till upprättelse, och kanske ej så sällan till att förhindra återfall.

När Finnshyttan erbjöds honom att köpa, såg han deri möjlighet att förvärfva sig utkomst och en sjelfständigare verksamhet, samt skaffa barnen uppfostran. Han hade i ett arbetsamt lif fått erfara, hvad det vill säga att få taga sig fram *utan några* i barn- och ungdomsåren förvärfvade kunskaper, och han ville så långt som möjligt befria sin stora barnskara från den börda okunnigheten pålagt honom. Han hade själv fått lära sig skriva med förskinnnet som papper, och en spik fick ersätta pennan.

Öfveringeniör Brinell på Jernkontoret har berättat för min son Hil-
ding — jag minnes mig ej ha hört detta af föräldrarna sjelfva — att
Mor drömde, att det var en fläck på deras tomt, der det skulle finnas
malm under. Hon nämnde dock ej detta för Far, som hvarken trodde
på drömmar eller skrock. Inte ens andra gången hon drömde detsam-
ma, nämnde hon något, men när drömmen upprepades för tredje
gången, talte hon om den. Då Far gick dit med kompassen, fann han
mycket riktigt en »påhållning», öppnade grufva, och det var nog den
behållning brytningen der gaf, som gjorde det möjligt för föräldrarna
att spekulera på Finnsyttan.

Oaktat Far gjort sig ren från all egendom vid Persberg, hade han
icke nog för köpet, men säljaren C. F. Chöler lofvade på bästa sätt
stödja honom, hvilket han ock gjorde. Snart insåg dock Far, att han
måste skaffa sig största möjliga verksamhet för att förvärfva hvad som
erfordrades och för att få medel att skapa denna verksamhet måste
han ytterligare skuldsätta sig.

På egendomen fanns grufvor, och dem var han ju mannen att sätta
i gifvande skick. För öfrigt fanns en enbladig såg samt en kvarn med
ett par stenar. Huru litet detta kunde inbringa, fick han snart erfaren-
het om. Han anordnade därför en mekanisk verkstad, som ju lemnade
särskild möjlighet för honom att göra sina egna speciella anlag till
godo, och då dessutom vid Finnsyttan förr, som ju namnet antyder,
funnits masugn, trodde han sig i sammanhang med de befintliga gruf-
vorna kunna i en sådan åstadkomma en ekonomisk tillverkning. Med
egendomsköpet följde visserligen några andelar i Storbroyttan, men
tillverkningen der var temligen begränsad, och sambruket hade olä-
genheter, som han ville komma ifrån. Han sålde därför dessa delar till
Chöler, som då ensam blef egare till egendomarna Storbron och
Edsholm.

De många företagen skuldsatte honom i hög grad, och oaktadt den
vänliga hjälpsamhet, som han fick, bland andra från J. Björson på
Kahlhyttan, fick han upplefva många tunga och bekymmerfulla år.

Redaktör A. Färnegårdh

anför i

"Ett gammalt gruvfält"

Änggruve gruvfält sorterade under ett bolag, med högsta ledningen på Finnslyttan. Den förste ledare jag hörde omtalas var Olof Bergström, grundaren av den vittomfattande rörelsen på Finnslyttan. Det är nästan som en saga berättelsen om denne man, och jag minnes huru vi barn ivrigt lyssnade till fars berättelse om »byggmästarn», som Bergström i dagligt tal alltid kallades. Hans livsgärning utgör en icke så alldaglig historia, så det må ursäktas om jag här ägnar densamma en smula uppmärksamhet. Det är nämligen historien om en av Värmlands idoga söner, som från yttersta fattigdom genom försakelse, arbetsamhet och okuvlig energi, skapade sig ett namn och en ställning, som för alla kan utgöra ett efterföljandsvärt exempel. Jag kommer icke ihåg om hans gravsten på gamla kyrkogården bär någon annan inskription än namn och årtal, men om den icke så gör, så kunde med fullt fog här stå ristade samma ord som på ett par andra namnkunniga värm-länningars minnesmärke, nämligen bröderna Nils och John Ericssons. Den minnesgode vet att på den sten, som är rest vid Långbanslyttan är ristat: »Deras väg genom arbete till kunskap och oförgängligt rykte står öppen för varje svensk yngling.»

Olof Bergström föddes den 11 april 1821 på ett litet ställe i trakten av Herrhults station i Kroppa socken. Hemmet var fattigt, och från tidigaste barnaår fick han lära sig arbeta hårt och strängt. Det hände

mången gång att han fick pröva på både frost och svält, och vid ett dylikt tillfälle gav han ett heligt löfte, att om han någonsin i livet kunde skaffa sig en ställning bättre än föräldrarnas, skulle han aldrig låta någon fattig gå hungrig från hans tjäll. Detta löfte uppfyllde Olof Bergström under hela sin levnad i rikaste mått.

Tidigt kom han att ägna sig åt bergshanteringen och arbetade först vid Persbergs gruvor och sedan vid Nordmarks. Här genomgick han alla grader, skötte till en början borrhälggan, det vill säga han var pickare, det hårdaste och mest ansträngande av allt gruvarbete. Sedan blev han konstvaktare och skjutare och avancerade till sist till byggmästare. Under det Bergström arbetade vid Persberg ingick han äktenskap med sin Brita Catharina, som då var 23 år gammal under det han själv var bara 21. I äktenskapet föddes sju söner och tre döttrar. Ätminstone en av sönerna, August, var i ungdomsåren gruvarbetare både vid Limtjärn och i Nordmarken. Denne dog som gruvstigare vid Änggruvorna vid 45 års ålder.

Olof Bergström skildras av en person, som stod honom ganska nära, såsom en ofantligt begåvad man. Vid samtal med honom i skilda ämnen kunde man omöjligt fatta, att hans skolgång inskränkt sig till att en hans släkting lärt honom läsa innantill, och att han sedan som vallhjon med katekesen som följeslagare på egen hand fortsatte att vidare förkovra sig.

Efter Olof Bergströms död, som inträffade på Finnslyttan den 15 mars 1883, övertog sonen Wilhelm ledningen av Änggruve bolag. Rörelsen hade nu tagit bolagsform efter att under de första åren ha drivits av fadern ensam. Intresserade voro en del närliggande hyttor och bruk såsom Storbroyttan, som då ägdes av patron Alfr. Carlsson, Svartåhyttan, Nykroppa m. fl. Största malmleveransen gick till Finnslyttan, där en hytta anlades av Olof Bergström 1875, sedan han år 1867 inköpt platsen. Här var förut endast en kvarn med ett par stenar.

Under samma regim som Änggruvorna hörde Limtjärns gruvor, på gränsen till Persberg, Ombergets gruvor samt Borstfallets- och Plåt-

gruvorna vid norra sockengränsen intill Fogdhyttan. Alla dessa äro nedlagda sedan många år tillbaka. Överallt är det, som Fröding säger i »Strövtåg i hembygden»:

Det är tomt, det är bränt, det är härjat och kalt,
där de låg ligger berghällen bar,
men deröver går minnet med vinden svalt
och det minnet är allt, som är kvar.

Jag har törhända i dagens skildring allt för mycket uppehållit mig vid namnet Bergström, men det har jag gjort därför att bland alla namn jag har i minne från Värmlandstiden jag mest fäst mig vid detta namn, och de äldre av dess bärare. Den äldste var ju också ledare för de gruvor, som här skildras. De voro duktiga karlar dessa Bergströmar och alla voro praktiska män, som helt gingo upp i sin gärning samt satte arbetets ära i främsta rummet. Om en av sönerna, Carl, vilken fått högsta ledningen av verkstads- och gjuterirörelsen på sin lott, berättas det, att då man frågade honom, huru det stod till hemma med hans familj, så kunde han svara: »Jo, tack, vi ha beställningar både i gjuteriet och på verkstaden att det räcker ett helt år!»

Sådana voro de allesamman. Arbetet först. Den ena länken efter den andra i den stora syskonkedjan har brustit, och jag vet icke, om någon finnes kvar. Att de flesta gått bort, det vet jag, ty jag har emellanåt i dagspressen mött deras namn under det betecknande svarta korset. Och varje gång har tanken gått till de bygder, där Olof Bergström reste sig en minnesvård, som skall trotsa århundradens stormar.

»Gammelfrua på Finnshtytan», Olof Bergströms maka, dog den 28 december 1901, 83 år gammal. Hon överlevde sin man i 18 år och efterlämnade i livet sex söner och tre döttrar, fyratioett barnbarn och fyra barnbarnsbarn. Själv en föresyn för alla var hon avhållen av alla

sina underhavande. De företag hennes man grundlagt intresserade henne in i det sista och arbetets gång och utveckling vid gruvor och verkstäder följde hon så detaljerat som det var möjligt. En ståtlig upp-vaktning ägnades henne på 80-årsdagen den 11 januari 1899, då hela arbetsstyrkan vid Finnslyttan tågade upp på gårdsplanen vid Munkeberg, där hon tillbringade sina sista år, och bringade den vördade gamla genom Olof Bergö sin hyllning. Hon trädde då ut på trappan, sade några ord till tack och under det tårar runno utför skrumpna kinder vinkade hon farväl till skaran. Tydligare än någon kände hon, att det nu var sista gången hon stod öga mot öga med representanter för de tusenden, som erhållit arbete och bröd genom den insats, som hennes make gjort, och som även hon bidragit till, på skilda områden i bergslagsbygderna.

Men dock några ord innan jag slutar. Jag kan icke känna mig riktigt tillfreds utan att ha fått kasta ut en tanke, som länge legat och grott och växt sig allt starkare med åren. Nu måste den få utlopp — det må bära eller brista.

I en tidigare artikel har jag något vidrört den insats, som skaparen av en än i dag livskraftig industri i bergslagsbygden gjort till hela bygdens förkovran och utveckling. Jag menar Olof Bergström. Han var under många år den framsynte ledaren av rörelsen vid Änggruvorna, och han lade grunden till den industri, som än i dag bedrivs vid Finnslyttan. Men jag undrar huru många av det släkte, som nu växer upp, som har reda på detta; om några årtionden skall knappast någon av menige man veta, vem Olof Bergström var: hans barn äro döda, hans barnbarn spridda land och rike omkring. Nya män komma och gå, under tiden förbleknar minnet mer och mer. Så är ju tidens gång med oss alla. Men det finnes minnen, som förplikta — minnen, som icke få dö som vilket annat minne som helst. Ett sådant är minnet av Olof Bergström. Det bör få ett mera varaktigt eftermäle än några torra rader och data i en minnesteckning, som dyker upp för dagen, förbleknar och dör.

Hur vore det, att å lämplig plats, t. ex. på gårdsplanen vid Finns-
hyttan, resa en minnesvård av Olof Bergström. Bygdens barn långt
framöver i tiden skulle då få en erinran om vem den man var, som
lagt grunden till den rörelse, som ej blott ger dem utan även givit
generationer tillbaka bröd och utkomst. Jag har ej någon som helst
fullmakt eller rätt att tala å någons vägnar, utan jag framkastar tanken
som vilken annan älskare av hembygden skulle ha gjort. Andra må nu
upptaga den.

Olof Bergström var en svensk järnhanterings märkesman i lika hög
grad som många andra, vilkas minne hugfästats på flera av de värm-
ländska bruken. Jag har förut nämnt något om bröderna Erikssons vid
Långbanshyttan, för dagen påminner jag mig Gustaf Ekmans minnes-
stod vid Lesjöfors. Ekman levde på samma tid som Olof Bergström,
men var 17 år äldre. Han avled 1876, sju år före Bergström.

* * *

Förslaget om resande av en minnessten över den gode, anspråkslöse
arbetets storman, OLOF BERGSTRÖM, förverkligades 1948. Hans då
enda efterlevande barn, Fru Emma Andelius Bergström (f. 1862) sam-
lade sina syskonbarn omkring tanken att på ett mera synligt och be-
ständigt sätt bevara ett för släkten kärt minne. Den gamle trotjänaren
ingenjören Olof Bergöö gladdes åt att härvid vara henne behjälplig,
och Finnshyttans nuvarande disponent Wallertz har med välvilligt in-
tresse berett möjligheter för bevarandet av för Bergströmska släkten
värdefulla minnen. Varmt intresse för minnet av Olof Bergström visa-
de hans äldsta barnbarn Olof Bergström (f. 1865), en gång anställd
hos sin farfader och nu bosatt i Californien. Det långa avståndet har
ej minskat hans trofasta kärlek till hembygden.

Det finns åtskilliga inom Bergströmska släkten med namnet Olof,
en i femte led, som nu krypande börjat se sig om i världen, och som

helt säkert en gång med undran och vördnad skall höra berättas om Olof Bergström och hustrun Catharina, vilka genom ärligt arbete och stor kärlek skapat ett minne, som kommer att fortleva och tacksamt bevaras av en stor släkt.

Minnesstenen

ÅFFARSTRYCK

Stockholm 1951